

## FONEETTISET VÄITÖKSET SUOMESSA

**F**red Karlsson (2003) on laatinut selvityksen suomalaisten väitöskirjojen määrystä kielitieteellisissä oppiaineissa aikavälillä 1902–2001. Haluan fonetiikan osalta täsmentää sitä kuvaa, joka Karlssonin selvityksestä välittyy, ja keskityn selvityksen ajanjaksoihin 1982–1991 ja 1992–2001 ja näitä myöhempään aikaan. Karlssonin ilmeisen oikeiden tilastotietojen mukaan fonetiikan oppiaineessa ilmestyi Suomessa väitöskirjoja jakson 1982–1991 aikana yksi, jakson 1992–2001 aikana kaksi. Näistä karuista luvuista voi helposti saada sellaisen käsityksen, että Suomessa ei juurikaan ole harrastettu väitöskirjatasoista foneettista tutkimusta viimeisen parinkymmenen vuoden aikana. Tällainen käsitys ei nähdäkseni ole lainkaan totuudenmukainen, ja yritän seuraavassa perustella näkemystäni.

Vuosina 1982–1991 Suomessa ilmestyivät muiden muassa seuraavat väitöskirjat (ilmoitettu yliopisto tarkoittaa sitä yliopistoa, jossa väittelemisen tapahtui): Jussi Niemi, *Word level stress and prominence in Finnish and English: Acoustic experiments on production and perception* (TY, 1984); Timo Lauttamus, *Distinctive features and English consonants: A study of five British English fricatives* (JoY, 1984); Tuomas Magga, *Duration in the quantity of bisyllabics in the Guovdageaidnu dialect of North Lappish* (OY, 1984). Lisäksi Tais-to Määttä väitteli Uumajassa (1983): *Hur finskspråkiga uppfattar svenskans vokaler. En studie i kontrastiv fonetik med naturligt och syntetiskt tal.*

Vuosina 1992–2001 Suomessa ilmestyivät muiden muassa seuraavat väitöskirjat: Anna-Liisa Lehessaari, *Alkoholins vaikutus puheen prosodiikkaan* (HY, 1996); Olli Aaltonen, *Vowel perception: Behavioural and psychophysiological Experiments* (TY, 1997); Kristiina Krook, *Ensi tavun ie-, yö- ja uo-diftongien avartuminen suomen murteissa* (TY, 1999); Viola de Silva, *Quantity and quality as universal and specific features of sound systems: Experimental phonetic research on interaction of Russian and Finnish sound systems* (JY, 1999); Juhani Toivanen, *Perspectives on intonation: English, Finnish, and English spoken by Finns* (OY, 1999); Sari Kunnari, *Characteristics of early lexical and phonological development in children acquiring Finnish* (OY, 2000); Mikko Kuronen, *Vokaluttalets akustik i sverigesvenska, finlandssvenska och finska* (JY, 2000); Stefan Werner, *Modelle deutscher Intonation: zu Vergleichbarkeit und empirischer Relevanz von Intonationsbeschreibungen* (JoY, 2000); Tuula Savinainen-Makkonen, *Suomalainen lapsi fonologiaa omaksumassa* (HY, 2001); Martti Vainio, *Artificial neural network based prosody models for Finnish text-to-speech synthesis* (HY, 2001). Lisäksi Jyrki Tuomainen väitteli Tilburgissa (2001): *Language specific cues to lexical segmentation of spoken words in Finnish: Behavioral and event-related brain potential studies.*

Karlssonin selvityksen kattaman ajanjakson jälkeen vuosina 2002–2004 Suomessa ovat ilmestyneet muiden muassa

seuraavat fonetiikkaa käsittelevät väitöskirjat: Michael Peacock, *Teaching English pronunciation at university level in Finland* (JY, 2002); Huhe Harnud, *A basic study of Mongolian prosody* (HY, 2003); Michael O'Dell, *Intrinsic timing and quantity in Finnish* (TaY, 2003); Maija S. Peltola, *The attentive and preattentive perception of native and non-native vowels: The effects of second language learning* (TY, 2003); Toshiko Isei-Jaakkola, *Lexical quantity in Japanese and Finnish* (HY, 2004); Kari Leinonen, *Finlandssvenskt sje-, tje- och sljud i kontrastiv belysning* (JY, 2004); Pekka Lintunen, *Pronunciation and phonemic transcription: A study of advanced Finnish learners of English* (TY, 2004).

Luonnollisesti suurin osa edellä mainituista väitöskirjoista on tilastoissa kirjautunut jonkin muun akateemisen oppiaineen kuin fonetiikan suorituksiksi, koska väittelijät ovat olleet muiden oppiaineiden edustajia. Mutta kaikki nekin yllä mainitut väitöskirjat, joita ei ole kirjattu fonetiikan väitöskirjoiksi, voisivat kuitenkin tutkimuskohteensa ja -metodiensa puolesta kuulua fonetiikan oppiaineen tutkimusalueeseen. Tietääkseni lähes kaikki mainitsemani väittelijät ovat jossakin uransa vaiheessa joko kuuluneet fonetiikka-nimisen oppiaineen henkilökuntaan tai kuuluvat edelleen tai ovat opiskelleet oppiainetta nimeltä fonetiikka. Useissa tapauksissa väitöstutkimuksen toteuttaminen ei olisi ollut mahdollista ilman fonetiikan laboratorion välineitä. Ilmeisesti niilläkin väittelijöillä, jotka ovat väitelleet jossakin muussa aineessa kuin fonetiikassa, fonetiikan opinnot ovat kuitenkin olleet tärkeänä kimmokkeena väitöskirjan tekemiselle. Esimerkkinä tästä Kuronen toteaa väitöskirjansa esipuheen aluksi seuraavaa: »Mitt intresse för fonetik har sitt ursprung i att jag ville lära mig ut tala rikssvenska så bra som möjligt. Detta praktiska mål ledde bl.a. till att jag lyssna-

de mycket på talböcker och med tiden lärde mig — inbillar jag mig åtminstone — att höra, lägga märke till och urskilja olika saker i talet. Det naturliga steget därefter var att jag ville veta mer, och därför började jag studera fonetik» (Kuronen 2000: 5). Näin siis todetaan nordistiikan väitöskirjassa.

Olen toiminut ennakkotarkastajana ja vastaväittäjänä muun muassa Kurosen, Peacockin ja Leinosen väitöskirjoissa. Näin on tapahtunut mitä ilmeisimmin sen takia, että näihin tehtäviin on tarvittu nimenomaan foneetikko. Foneetikon ominaisuudessa olen myös toiminut Krookin ja Toivasen väitöskirjojen ohjaajana. Nämä ovat mielestäni hyviä esimerkkejä hedelmällisestä yhteistyöstä kielitieteellisten oppiaineiden välillä. Juuri tämänkaltaista yhteistyötä ajatellen esimerkiksi Oulun yliopistoon aikoinaan perustettiin fonetiikka ja siihen apulaisprofessori.

Fonetiikka on juuriltaan selvästi kielitieteellinen oppiaine, mutta nyttemmin sillä saattaa olla tiivistä yhteistyötä myös muun muassa käyttäytymistieteisiin ja puhetta teknisemmältä kannalta tutkiviin tieteenaloihin. Aaltosen, Tuomaisen ja Vainion väitöskirjat ovat esimerkkejä tällaisista yhteyksistä; huomattakoon, että kyseiset henkilöt toimivat fonetiikan viroissa.

Suomessa tai suomalaisten toimesta ulkomailla on siis kaudella 1982–1991 ilmestynyt ainakin neljä aiheensa ja menetelmänsä puolesta (myös) foneettiseksi katsottavaa väitöskirjaa, kaudella 1992–2001 ainakin yksitoista ja vuonna 2002 ja sen jälkeen ainakin seitsemän eli yhteensä vuosina 1982–2004 kaksikymmentäkaksi. Vuosina 1985–1995 oli valitettavan hiljaisa, mutta vuosina 1996–2004 on tässä kirjoituksessa tarkoitettuja ja mainittuja foneettisaiheisia väitöskirjoja ilmestynyt 18. Kun katsotaan siis väitöskirjojen aiheita ja

menetelmiä eikä vain sitä, minkänimisiin oppiaineisiin väitöskirjat ovat tilastoissa kirjautuneet, johtopäätös on mielestäni se, että foneettista väitöskirjatutkimusta tehdään Suomessa edelleen vähintäänkin koh- tuullisessa määrin. Viimeisen vuosikymmenen aikana määrä on kasvanut hyvin selvästi. Fonetikka-nimisessä oppiaineessa on 2000-luvulla tarkastettu viisi väitöskirjaa (Vainio 2001, Harnud 2003, Peltola 2003, O’Dell 2003, Isei-Jaakkola 2004), kun vuosina 1985–2000 oppiaineessa väiteltiin vain kerran.

Tiedettäneen, että tilasto saattaa joskus olla valheen korkein aste. Karlssonin (2003) selvitys Suomessa kielitieteellisissä oppi- aineissa sadan vuoden aikana hyväksytyistä väitöskirjoista on aikavälillä 1982–2001 fonetiikan oppiaineen osalta tilastollisessa mielessä tietääkseni täysin moitteeton, joten en halua enkä voi syyttää Karlssonia totuuden vääristelemisestä. Ymmärrän lisäksi sen, että laajan selvityksen laatija ei voi vaivatta perehtyä kaikkien selvityksen piiriin kuuluvien väitöskirjojen sisältöön. Herää kuitenkin joukko kysymyksiä, muun muassa seuraavanlaisia: Mitä tieteellisessä mielessä hyödyllistä on väitöskirjojen todellisen asiasisällön suhteen kovin pinnallisissa tilastoissa? Mihin tarkoituksiin tällaisia tilastotietoja mahdollisesti voidaan ja on tarkoitus käyttää? Miten nykyään akateemisissa piireissä ymmärretään yliopistolaitoksen syntyäaikoina tärkeä käsite *universitas*? Miten tulostavasti paineen alla kielitieteiden piirissä suhtaudutaan juhlapuheissa usein mainostettuun tieteidenvälisyyteen? ■

KARI SUOMI

*Suomen kielen, informaatiotutkimuksen ja logopedian laitos (SILO)*

PL 1000

90014 Oulun yliopisto

Sähköposti: kari.suomi@oulu.fi

## LÄHTEET

- AALTONEN, OLLI 1997: *Vowel perception: Behavioural and psychophysiological experiments*. Turun yliopiston julkaisuja, sarja D, osa 261. Turku: Turun yliopisto.
- HARNUD, HUHE 2003: *A basic study of Mongolian prosody*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 45. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- ISEI-JAAKKOLA, TOSHIKO 2004: *Lexical quantity in Japanese and Finnish*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 48. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- KARLSSON, FRED 2003: Kielitieteiden tohtorinväitöskirjat Suomessa 1902–2001: määrällisiä suuntauksia. – *Virittäjä* 107 s. 68–76.
- KROOK, KRISTIINA 1999: *Ensi tavun ie-, yö- ja uo-diftongien avartuminen suomen murteissa*. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 62. Turku: Turun yliopisto.
- KUNNARI, SARI 2000: *Characteristics of early lexical and phonological development in children acquiring Finnish*. Acta Universitatis Ouluensis B 34. Oulu: Oulun yliopisto.
- KURONEN, MIKKO 2000: *Vokaluttalets akustik i sverigesvenska, finlandssvenska och finska*. Studia Philologica Jyväskylänensia 49. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- LAUTTAMUS, TIMO 1984: *Distinctive features and English consonants: A study of five British English fricatives*. Joensuu yliopiston humanistisia julkaisuja 3. Joensuu: University of Joensuu.
- LEHESSAARI, ANNA-LIISA 1997: *Alkoholin vaikutus puheen prosodiikkaan*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 40. Helsinki: Helsingin

- yliopisto.
- LEINONEN, KARI 2004: *Finlandssvenskt sje-, tje- och s-ljud i kontrastiv belysning*. Jyväskylä Studies in Humanities 17. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- LINTUNEN, PEKKA 2004: *Pronunciation and phonemic transcription: A study of advanced Finnish learners of English*. Turun yliopiston englantilaisen filologian julkaisuja 24. Turku: University of Turku.
- MAGGA, TUOMAS 1984: *Duration in the quantity of bisyllabics in the Guovdageaidnu dialect of North Lappish*. Acta Universitatis Ouluensis, Series B, Humaniora 11. Oulu: University of Oulu.
- MÄÄTTÄ, TAISTO 1983: *Hur finskspråkiga uppfattar svenskans vokaler. En studie i kontrastiv fonetik med naturligt och syntetiskt tal*. Acta Universitatis Umensis, Umeå Studies in the Humanities 55. Umeå: Umeå Universitet.
- NIEMI, JUSSI 1984: *Word level stress and prominence in Finnish and English: Acoustic experiments on production and perception*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 1. Joensuu: University of Joensuu.
- O'DELL, MICHAEL 2003: *Intrinsic timing and quantity in Finnish*. Acta Universitatis Tamperensis 979. Tampere: Tampere University Press.
- PEACOCK, MICHAEL 2002: *Teaching English pronunciation at university level in Finland*. Julkaisematon väitöskirja, Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- PELTOLA, MAIIA S. 2003: *The attentive and preattentive perception of native and non-native vowels: The effects of second language learning*. Julkaisematon väitöskirja, Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- SAVINAINEN-MAKKONEN, TUULA 2001: *Suomalainen lapsi fonologiaa omaksu-* *massa*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 42. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- DE SILVA, VIOLA 1999: *Quantity and quality as universal and specific features of sound systems: Experimental phonetic research on interaction of Russian and Finnish sound systems*. Studia Philologica Jyväskyläensia 48. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- TOIVANEN, JUHANI 1999: *Perspectives on intonation: English, Finnish, and English spoken by Finns*. Julkaisematon väitöskirja, Oulun yliopiston englannin kielen laitos. Sittemmin vuonna 2001 julkaistu muutetussa muodossa samalla nimellä sarjan Forum Linguisticum numerona 37 (Frankfurt am Main: Peter Lang).
- TUOMAINEN, JYRKI 2001: *Language specific cues to lexical segmentation of spoken words in Finnish: Behavioral and event-related brain potential studies*. Väitöskirja, Tilburg University.
- VAINIO, MARTTI 2001: *Artificial neural network based prosody models for Finnish text-to-speech synthesis*. Helsingin yliopiston fonetiikan laitoksen julkaisuja 43. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- WERNER, STEFAN 2000: *Modelle deutscher Intonation: zu Vergleichbarkeit und empirischer Relevanz von Intonationsbeschreibungen*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja 24. Joensuu: Joensuun yliopisto.